

ARAŞTIRMA MAKALESİ | RESEARCH ARTICLE

(Bu makalenin intihal içermediği benzerlik tarama programlarıyla teyit edilmiştir. / The similarity that this article does not contain plagiarism, has been confirmed by plagiarism checker programs.)

Doi: 10.51605/mesned.1080563

Gönderim Tarihi: 28.02.2022 | Kabul Tarihi: 3.06.2022

Allah'ın Adaleti ve Sünneti Bağlamında Günümüz Toplumsal Helâkının İmkânı

-The Possibility of Communal Destruction Based on Allāh's Justice and Sunnah-

Seyithan Can*

Atıf/Citation: Can, Seyithan. "Allah'ın Adaleti ve Sünneti Bağlamında Günümüz Toplumsal Helâkının İmkânı / The Possibility of Communal Destruction Based on Allāh's Justice and Sunnah". *Mesned İlahiyat Araştırmaları Dergisi / The Journal of Mesned of Theological Studies*, (Bahar 2022-1): 9-32.

Öz:

Allah, gelecek nesilleri korumak adına kötü eylem ve söylemlerden vazgeçmeyen toplumları helâk edeceğini ve bunun sünneti olduğunu vurgular. Her ne kadar tarihte bu sünnete uygun olarak helâk edilen toplumlar olsa da Hz. Peygamber'in gönderilmesi ile Allah'ın bu yasaının değişmiş olacağını söyleyen düşünürler olmuştur. Dolayısıyla günümüzde helâk tarzının değiştiği ve bundan sonra toplumsal bir helâk olmayacağı vurgulanmıştır. Çalışma bu durumun doğuracağı iki temel problem üzerinden şekillenmiştir. Bunların birincisi, Allah'ın Kur'ân-ı Kerim'de vurguladığı şekilde değişmez yasa yani sünnetullâh, ikincisi de insanla ilişkisinde gözettiği prensip olan adaletidir. Bu bağlamda helâkın sünnetullâhla doğrudan ilişkili olduğu ve Allah'ın hiçbir topluma farklı bir şekilde davranmasının mümkün olmadığı helâkın devamlılığı üzerinden oluşturulmuştur. Helâkın olmamasının onun kanun olarak kaldırılmasından çok, şartların olgunlaşmamasından kaynaklandığının altı çizilmiştir. Ayrıca helâkın bireysel veya herhangi başka bir forma evrilmediği her topluma uygulanan toplumsal yıkımın tüm toplumlar için geçerli olduğu; yeri, zamanı ve Allah'ın helâk için koymuş olduğu şartlar olduğu anda toplumsal helâkın da vuku bulacağı izah edilmeye çalışılmıştır. Bununla beraber Allah'ın bazı toplumlara uyguladığı ortadan kaldırma ve yok etme gibi helâki diğer bazı toplumlara ve günümüze uygulamamasının Allah'ın adaletine uymayacağı kanaatine varılmıştır. Günümüzde helâkın olmayacağı sonucu çıkarılan bu çalışmada bunun Allah'ın kanun değiştirmesinden çok, helâk için koymuş olduğu şartların ortaya çıkmamasının bir neticesi olduğu ortaya konulmaya çalışılmıştır.

İnanan bir insanın bu dünyada karşılaştığı her olay ve durum teolojik bir bağlam kazanır. Kötü olarak kabul edilen olaylarla karşılaşan insanın teolojik olarak kurduğu bağlam beklenti üzerinden şekillenir. Çünkü birey inandığı Tanrı'nın onu bu kötü durumdan kurtarabilecek yetkinlikte olduğunu farkındadır. Dolayısıyla Allah'ın bilfiil müdahalesi insan açısından her zaman için içsel bir durum olarak görülebilir. Ancak Allah, insan ile ilişkisinde belli prensipler koymuş ve her koşulda bu prensiplere göre hareket etmiştir. Sünnetullâh olarak kavramsallaşan bu anlayışta Allah'ın tarihsel

* Doç. Dr., Siirt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, seyithanacan@gmail.com. Orcid: 0000-0002-2336-4179.

süreçte yapmış oldukları ile gelecekte yapacaklarının değişmeyeceğine dair önemli bir vurgu söz konusudur.

Allah sünneti gereği tarihsel süreçte bazı toplumlara ceza vermiş ve onları yeryüzünden silmiştir. Helâk olarak kavramsallaşan bu eylemsel alan yine bazı şartlara bağlanmış; en nihâyetinde fesâd, fitne ve bozgunculuktan vazgeçmeyen toplumlara yönelik olmuştur. Allah'ın helâk sünnetinin Hz. Peygamber'e kadar devam ettiğini hemen hemen bütün âlimler kabul ederken, Hz. Peygamber ve ondan sonraki süreçte helâkın devam edip etmediği konusu önemli bir tartışma alanı oluşturmuştur. Bazı âlimler helâkın kalmadığını ifade ederken bazıları da sünnettullâh gereği ortadan kalkmasının mümkün olmadığı ancak şekil değiştirdiği veya bireyselleştiği yönünde fikir beyan etmişlerdir. Ancak ilk görüşte sünnettullâhın değişmeyeceğine yönelik âyetler varken bunun imkân dâhilinde kabul edilmesi problem oluştururken, ikinci görüşte ise toplumdan topluma değişen kanun ve ilkelerin Allah'ın adaleti açısından soruna neden olacağı aşikârdır. Bu bağlamda çalışma helâk konusunu sünnettullâh ve adalet kavramları çerçevesinde ele almıştır. Kur'an perspektifinde helâk kavramının; "Allah'ın birey ve toplumlara yaptıkları eylemler sebebiyle ilahi bir cezaya çarptırarak tamamen ortadan kaldırması ve yok etmesi" şeklindeki anlamının kabulünün daha doğru olduğu kanaatine varılmış, insanların başına gelebilecek bazı kötü bireysel olayların helâk kavramının anlam alanına girmediğinin tespiti yapılmıştır. Kur'an'dan hareketle toplumların eylem ve yaşantılarına göre Allah'ın onlara muamelesinin bütün dönemlerde hep aynı olduğu hususuna ulaşılmıştır. Böylelikle geçmiş toplumlar için geçerli olan kanun ve uygulamaların günümüz toplumu için de geçerli olduğu, Allah'ın geçmişte helâk ettiği toplumlarla aynı şartlar oluştuğunda günümüzde de helâkın gerçekleşmesinin imkân dâhilinde olduğu kanaatine varılmıştır. Günümüzde helâkın olmayacağı yargısına varılmış ve bunun nedenleri sıralanmıştır. Özellikle peygamberin olmaması bu hususta önemli bir yer tutar. Toplumlar tekrar peygamber gönderilmeyeceği dikkate alındığında kıyamete kadar toplumsal helâkın olmayacağı yönündeki inanç güç kazanmaktadır. Bununla beraber helâkta mü'minler'in kurtarılmasının gerekliliği ve insanların yaşamları boyunca tevbe ve istiğfar hakkına sahip olmaları, helâkın gerçekleşmemesinin diğer önemli ikinci nedeni olarak tespit edilmiştir. O'nun getirdiği mesajın evrensel olması, Hz. Muhammed'in ümmeti için topyekûn helâkın ancak kıyametle mümkün olacağı düşüncesini akla getirmiştir. Günümüzde risâlet ve tebliğin devam ettiği gerçeği göz önüne alındığında Allah'ın toplumu helâk etmesi, onun adaleti açısından düşünülemez. Kıyamet'e kadar da Hz. Peygamber'in davası son bulmayacağına göre günümüzde toplumsal helâkın olmasının Allah'ın adaleti ve sünneti bağlamında imkân dâhilinde olmadığını söylemek mümkündür.

Anahtar Kelimeler: Kelâm, Helâk, Musibet, Sünnettullâh, Allah'ın Adaleti.

Summary:

Allâh stresses that He will destroy the societies that insist on perpetrating misdeeds and engaging in lousy rhetoric to protect future generations, and He further notes that this is His Sunnah. Although some societies were destroyed as per this Sunnah during history, some thinkers argue that this law of Allâh changed after Prophet Muḥammad was sent. Therefore, it is emphasized that the method of destruction is hardly the same today, and that communal destruction will not be the case anymore. The present study addresses two major problems that this phenomenon causes. The first is related to the immutable law of Allâh as highlighted in the Qur'ân (i.e., the sunnatullâh), and the second is related to His justice, which is the principle underlying His relationship with human beings. Therefore, it is clear from the persistence of destruction that it is associated with sunnatullâh, and it is not possible for Allâh to treat societies differently. It is stressed that destruction's being out of question today is due to the lack of conditions, rather than due to the abolition of Allâh's law. This study also claims that communal destruction is still valid for all societies and that it does not evolve into an individual or any other form. Therefore, communal destruction will occur as soon as temporal and spatial conditions that Allâh set for it are met. However, it is concluded that Allâh's punishing some societies by destroying and wiping them out, but not others, particularly His not destroying today's societies, runs counter to with His justice. This study concludes that there will be no destruction today, and it attributes the impossibility of destruction to the lack of right conditions established for destruction by Allâh, rather than to a change in His law.

Every event or experience a believer faces in this world is meaningful from a theological perspective. The theological perspective of the person who encounters undesirable events is shaped based on expectation. Because the individual is aware that God is capable of leading him out of such bad situations. Therefore, the intervention by God Himself can always be considered as an inner factor for human beings. However, Allāh establishes certain principles in His relationship with human beings and acts in accordance with these principles under all circumstances. According to this conception, which is referred to as sunnatullāh, there is a strong emphasis that what Allāh has done so far and what He will do in the future will not change.

In accordance with His sunnah, Allāh punished some societies in the past and wiped them off the face of the earth. Conceptualized as destruction, this operation occurred due to certain causes. It was actually intended for societies that did not give up mischievous acts (fasād), sedition and defeatism. While scholars commonly accept that Allāh's sunnah of destruction continued until Prophet Muḥammad, the issue of whether the destruction continued during the time of the Prophet and after him has remained an important area of discussion. While some scholars think that there is currently no destruction, others claim that it is not possible for it to disappear due to sunnatullāh and that its nature has changed; that is, it has turned into an individualized form. However, because there are verses stating that sunnatullāh will not change, accepting the first view seems problematic. Similarly, it is clear that divine law changing from one society to another is also problematic in terms of Allāh's justice. This study discusses the issue of destruction based on the concepts of sunnah and justice. From the perspective of the Qur'ān, the concept of destruction could accurately be defined as "Allāh's completely destroying individuals and societies by inflicting a divine punishment for their misdeeds". It is thought that some bad events that may happen to individuals are not considered as an instance of destruction. Based on the Qur'ān, it is concluded that God's treatment of societies, in line with what they do and how they live, has always remained the same in all periods of history. In other words, it is concluded that the laws intended for earlier societies are also valid for today's societies and that destruction is possible in modern times if the conditions are the same with those in the societies that Allāh destroyed in the past. Scholars conclude that it is not likely for modern societies to get destroyed, and they list several reasons for this. The absence of a prophet, in particular, plays a key role in this. Since no prophets will be sent to the world again, there will be no communal destruction until the Day of Judgment. However, the necessity of protecting believers from destruction and the fact that people have the right to repent and seek forgiveness at any point during their lives are other important reasons why destruction does not occur today. The universality of the message Prophet Muḥammad reminds us of the idea that the communal destruction of the Ummah of Muḥammad is only possible on the Day of Judgment. Moreover, considering that the prophecy and tabligh continue today, it is unthinkable for Allāh to destroy a society, because of divine justice. One could conclude that because the Prophet's cause will not end until Day of Judgment, social destruction is not possible based on Allāh's justice and Sunnah. This study concludes that there will be no destruction today, and it attributes the impossibility of destruction to the lack of right conditions established for destruction by Allāh, rather than to a change in His law.

Keywords: Kalām, Destruction, Scourge, Sunnatullāh, the Justice of Allāh.

1. GİRİŞ

Günümüzde dünyanın hemen hemen her yerinde yaşanan kaos, ahlâksızlık, adaletsizlik, zulüm, masum insan ve çocukların öldürülmesi gibi kötü olaylar, inananlar açısından teolojik bağlamda birçok sorunun yaşanmasına sebep olmaktadır. Bunların başında da mutlak iyi olan bir yaratıcının bunlara neden engel olmadığı düşüncesidir. Çünkü iman edenlere göre inandıkları din, hem dünya hem de ahiret saadetini sağlama amacıyla gönderilmiştir. Ancak

dinin kendilerine vadetmiş olduğu dünyevi saadet hususunda hayal kırıklığı yaşamışlardır. Böylece dinin bu dünyada insanı mutlu edemeyeceği algısı, zamanla insanların zihinlerinde işlenmiştir. Bununla beraber, günümüzde birçok olumsuz eylemin dini saiklerle Tanrı adına yapılıyor gibi gösterilmesi de Tanrı-insan ilişkisinde birçok sorunu ortaya çıkarmıştır.

Allah, insanlığın yaratılışından itibaren peygamberler göndererek insanlarla diyalojik ve dinamik bir ilişki kurmuştur. Onları uyarmış ve toplumların refah, mutluluk ve düzeni için kurallar iletmiştir. Tarih içerisinde toplumu fesada uğratan ve onun uyarılarını göz ardı eden toplumlara doğrudan müdahale ettiğini Kur'ân-ı Kerim açık bir şekilde vurgulamıştır. Helâk olarak kavramsallaşan bu müdahalede Allah, insanlığa yön verme hususunda mutlak iradesini açık bir şekilde ortaya koymuştur.

Kur'ân-ı Kerim'in helâk olaylarını sünnetullâh olarak kabul etmesinden dolayı helâkın devamlılığı hususu âlimler arasında tartışma konusu olmuştur. Hz. Muhammed'den önce gelip geçen bazı peygamberlerin gönderildiği halkların toplu helâklerinden söz edilir. Kur'ân-ı Kerim'de ilgili âyetlerden anlaşıldığı kadarıyla azap ile helâk etmenin genel olarak doğal afetler şeklinde cereyan ettiği anlaşılır. Özellikle Hz. Peygamberin vefatından sonra toplumların toptan helâk edilip edilmeyeceği tartışması konunun en hassas noktasıdır. Öyle ki günümüzde yaşanan birtakım çirkinliklerin geçmişte helâk olan kavimlerin yaptıkları ile benzeştiği söylenebilir. Bu benzerlikten dolayı tarihte yaşamış bazı toplulukların başına gelmiş olan toplu helâkın bugünkü toplumların da başına gelme ihtimali söz konusu olabilir mi? Bir diğer ifadeyle Allah'ın tarih içerisinde uygulamış olduğu bir sünneti olarak helâkın tekrar vukuu söz konusu olabilir mi? Bunun cevabı "Evet" şeklinde kabul edildiği takdirde helâkın nasıl olabileceği ile ilgili birçok düşünce ortaya çıkmaktadır. "Hayır" cevabında ise Allah'ın adaleti ve sünnetullâhın anlam alanının nasıl şekilleneceği problemi doğmaktadır. Günümüzde bazı âlimler, inkârcılık ve isyankârlık temelinde hemen hemen aynı tutum ve davranışları sergileyen toplumlara Allah'ın farklı muamelede bulunduğu iddiasında bulunmuşlardır. Ancak bu düşünceyle hareket edildiği takdirde Allah'ın toplumlara farklı muamelelerde bulunmasının onun adaleti açısından da bir problem oluşturacağı gözden kaçırılmaması gereken bir husustur.

Bununla beraber, helâk kavramının anlam alanının değişerek, toplumsal helâkın bireysel helâke evrildiği şeklinde bir düşünce akla gelebilmektedir. Ancak bu düşüncenin de helâkın uygulanışı ve toplumsala yansımaları bakımından Allah ile ilgili bir adalet problemini ortaya çıkardığı aşikârdır. İlk etapta

toplumsal olan bir uygulamanın daha sonra bireysele çevrilmesi her topluma farklı bir şekilde uygulandığı algısını oluşturacaktır. Dolayısıyla helâkın toplumlara uygulanma şekli de bir adalet problemini doğurmaktadır.

Çalışmamızda günümüzde Allah'ın müdahalesi bağlamında toplumsal helâk konusu ele alınarak işlenmeye çalışılacaktır. Yapılan araştırmalarda konuyla alakalı bazı çalışmalar yapıldığı görülmüştür.¹ İlgili çalışmalarda helâkın değişimi veya kaldırıldığı ile ilgili görüşlere, Allah'ın adaleti bağlamında yaklaşımlar sergilenmiştir. Sünnetullâh ve Allah'ın adaleti bağlamında ele alınan bu çalışmanın özgün ve farklı bir bakış açısı getireceği düşünülmektedir.

2. HELÂK KAVRAMININ ANLAMI

Helâk kelimesi sözlükte, “yok olmak, ölmek” gibi anlamlara gelir.² Kelimenin kök anlamı, insanın kendisini veya bir başkasını perişan edip mahvetmesidir.³ Râğib el-İsfahânî Kur'ân-ı Kerim'deki âyetlerden yola çıkarak helâkın anlam alanını belirlemeye çalışır. “...Ekini ve nesli yıkıma uğratmak...” (Bakara, 2/205) âyetinde helâkın “bir şeyin şekil değiştirmesi ve bozulması”; “...Eğer çocuğu olmayan bir kimse ölür de onun bir kız kardeşi bulunursa...” (Nisa, 4/176) âyetinde “ölüm; “...Onun yüzünden başka her şey yok olup gidecektir.” (Kasas, 28/88) âyetinde ise “bir şeyin varlık âleminden yok edilmesi” anlamında kullanıldığını ifade eder.⁴ Dinî bir terim olarak helâk; fert ve toplumların yok edilmesi suretiyle cezalandırılması anlamında kullanılsa da⁵ toplumların cezalandırılması açısından; dinî ve ahlâkî değerleri kaybetmek, gerilemek gibi ma-

¹ Abdullah Çimen, “Helâk, Devam Eden Bir Süreç Midir?” adlı çalışmasında “Kur'ân'da önceki bazı toplum ve bireylerin helâk edildiğini haber veren Allah'ın uygulamalarının var oluşu ve bu uygulamaların yürürlükten kaldırıldığına dair herhangi yeni bir hükmün getirilmemiş olması; bundan sonraki süreçte de benzer eylemler içerisine girecek olan toplum ve bireyleri de içine alacak ve tarih sahnesinden silecek ilahi uygulamaların devam edeceğini açıkça ortaya koymaktadır.” cümlesiyle helâkın devam eden bir süreç olduğunu ifade etmiştir.

² Muhammed b. Mükerrrem İbn Manzûr, *Lisânu'l-Arab*, thk. Muhammed eş-Şâzelî vd. (Kahire: Dâru'l-Maârif, ty), 4/4686.

³ Halil b. Ahmed, *Kitâbu'l-Ayn*, thk. Mehdî el-Mahzûmî - İbrahim es-Sâmerâî (Beyrut: Müessesetü'l-A'lemî li'l-Matbû'ât, 1988), 3/397-398; Ahmet Küçük, *Kur'ân'da Toplumsal Sınanma* (İstanbul: Beyan Yayınları, 2007), 316.

⁴ Rağib İsfahânî, *Müfrâdet fi Ğarîbi'l-Kur'ân*, thk. Mustafa Bâz (Mektebetu Nizâr Mustafa el-Bâz, ts.), 1/708-709.

⁵ İsmail Karagöz (ed.), *Dinî Kavramlar Sözlüğü* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı), 251.

naların yanı sıra, siyasi ve ekonomik yönden çöküş, toplumsal yıkım, toplumun varlığını yitirmesi gibi anlamlarda da kullanılmaktadır.⁶ Ancak kavramsal çerçevede ele alındığında yeryüzüne yönelik Allah'ın bir müdahalesi olarak toplumdaki inkâr ve fesâdı etkisiz hale getiren, onları yerle bir eden ilahî bir önlem olarak tanımlanabilir.⁷

Kur'ân-ı Kerim'de bu kavram, geçmiş toplumların Allah'ın bilfiil müdahalesi neticesinde yıkılması ve tarih sahnesinden silinmesi anlatılırken kullanılır.⁸ Bu anlam çerçevesinden hareket edildiğinde, günlük hayatta insanların farklı zamanlarda başlarına gelebilecek kazalar, bilinmeyen hastalıklar, savaşlar, katliamlar, deprem, sel, kuraklık gibi tabii afetlerin ortaya çıkması gibi durumların helâk kapsamında ele alnamayacağını, bunların helâkten çok birer musibet olarak değerlendirilebileceği söylenebilir.⁹ Öyle ki çalışmamızda helâkı, "Allah'ın birey ve toplumları yaptıkları eylemler sebebiyle ilahi bir cezaya çarptırarak tamamen ortadan kaldırması ve yok etmesi" şeklindeki anlamını kabul ederek hareket edeceğiz.¹⁰

Tartışma alanına geçmeden önce helâkın sünnettullâh ile ilişkisini ortaya koymanın konunun anlaşılması açısından yararlı olacağını düşünüyoruz.

3. SÜNNETULLÂH-HELÂK İLİŞKİSİ

"Sürekli, düzenli ve özgün uygulama" anlamına gelen sünnet kavramının Allah'a nispet edilmesiyle oluşan sünnettullâh kelimesi, Allah'ın başlangıçtan itibaren yaratma ve yönetmesinde koymuş olduğu, değişmeyen yasa ve uygulamaları ifade etmek için kullanılır.¹¹ Kur'ân-ı Kerim'de sünnettullâh kavramının toplumların helâk edilmesi ve cezalandırılmalarıyla alakalı olduğu

⁶ Ejder Okumuş, *Kur'ân'da Toplumsal Çöküş* (İstanbul: İnsan Yayınları, 2007), 81; Resul Ertuğrul, "Kur'ân'da Helâk Olan Kavimlerde Suç-Ceza Uyumu -I", *Bayburt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 3/5 (2017), 168.

⁷ Abdullah Emin Çimen, "Helâk, Devam Eden Bir Süreç Midir?", *Usul İslam Araştırmaları* 4/4 (2005), 40; Öztürk, *Kıssaların Dili*, 57.

⁸ Ahmet Küçük, *Kur'ân'da Toplumsal Sınanma*, 317.

⁹ Cemalettin Sancar, *Kıssa Kavramı ve Kur'ân'da Helâk Olan Kavimler* (Konya: Tekin Kitabevi, 2016), 135.

¹⁰ Çimen, "Helâk, Devam Eden Bir Süreç Midir?", 41.

¹¹ Özsoy, Ömer. *Sünnettullâh: Bir Kur'ân İfadesinin Kavramlaşması*, (Ankara: Fecr Yayınevi, 2018) 43; İlyas Çelebi, "Sünnettullah", *TDV İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul, 2010), 38/159.

görülür.¹² Bu bakımdan toplumsal helâk ile ilgili en önemli kavramlardan birinin de “sünnetullâh” kavramı olduğu ortaya çıkar.

Sünnetullâhın Kur’ân’da vurgulanmasının amacı, Allah’ın tarih içinde nasıl davranacağına belirsiz olmadığını ortaya koymaktır.¹³ Bununla ilgili olarak Allah; “Bu Allah’ın öteden beri cârî olan kanunudur, Allah’ın kanununda bir değişiklik bulamazsın.” (Fetih, 48/22-23), “Allah’ın önceden geçenler hakkındaki kanunu budur. Allah’ın kanununda asla bir değişiklik bulamazsın” (Ahzap, 33/73), “Onlar öncekilerin kanunundan (onlara uygulanandan) başkasını mı bekliyorlar? Allah’ın kanununda asla bir değişme bulamazsın, Allah’ın kanununda kesinlikle bir sapma da bulamazsın.” (Fussilet, 35/43) âyetlerinde ifade ettiği üzere, sünnetullâhın değişmesi söz konusu değildir.¹⁴ Dolayısıyla Allah, geçmişte bir toplum için uyguladığı kanunun diğer toplumlar için de geçerli olduğunu ve sünnetini hiçbir zaman değiştirmeyeceğine dair taahhütte bulunmuştur. Mekkeli müşriklerin Hz. Peygamberle iddialaşmak adına helâk edilmek istemelerine karşılık O; “Eğer Rabbinden, daha önce sâdır olmuş bir söz ve tayin edilmiş bir vâde olmasaydı, (ceza onlar için de dünyada) kaçınılmaz olurdu.” (Taha, 20/129) âyetiyle verdiği sözü hatırlatmış ve helâkın bireylerin isteklerine göre gelişi güzel uygulanamayacağına atıfta bulunmuştur.¹⁵ Bu bağlamda ele alındığında sünnetullâh gereği toplumlar hak etmedikçe, Allah onları helâk etmez.¹⁶

Tarihte yaşamış ve yaşayacak olan bütün toplumlar için geçerli olan sünnetullâh, kıyamete kadar değişmeden devam edecektir.¹⁷ Daha açık bir ifadeyle helâk olan toplumlar, nasıl ki yaptıkları zulümler ve yeryüzünde çıkardıkları fesâd yüzünden helâk olmuşlarsa, benzeri davranışlarda bulunan sonraki toplumların da aynı akıbete uğramaları kaçınılmazdır.¹⁸ “İnkâr edenlere söyle: Son verilerse geçmişte yaptıkları başlanacaktır. Dönerlerse, daha öncekilerin sünneti (yasası) geçerlidir.” (Enfâl, 8/38), “Sizden önce nice (milletler hakkında)

¹² Enver Bayram - Hasan Coşkun, “Kur’ân Kıssaları Bağlamında Sosyal Değişim-Helak Münasebeti”, *Tokat İlmîyat Dergisi* 8/2 (2020), 482.

¹³ Murat Kayacan, *Peygambere Karşı Tavırlar ve Sonuçları* (İstanbul: Pınar Yayınları, 2013), 27-28.

¹⁴ Okumuş, *Kur’ân’da Toplumsal Çöküş*, 68; Kayacan, *Peygambere Karşı Tavırlar ve Sonuçları*, 20.

¹⁵ Öztürk, *Kıssaların Dili*, 61.

¹⁶ Nurettin Turgay, “Kur’ân Açısından Kentlerin Yıkılışı”, *Mukaddime* 1/1 (2010), 110.

¹⁷ Ertuğrul, “Kur’ân’da Helâk Olan Kavimlerde Suç-Ceza Uyumu -I”, 169.

¹⁸ Abdülbaki Güneş, “Kur’ân’da Sünnetullah ve Toplumların Çöküş Nedenleri”, *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 5/4 (01 Ağustos 2005), 80.

ilâhî kanunlar gelip geçmiştir. Onun için, yeryüzünde gezin dolaşın da (Allah'ın âyetlerini) yalan sayanların âkıbeti ne olmuş, görün!" (Âli İmrân, 3/137), âyetlerinde de ifade edildiği gibi geçmişteki kavimlerin hatalarını tekrarlayan toplulukların başlarına da aynı felâketin gelmesinin Allah'ın sünnetinin bir gereği olduğu vurgulanır.¹⁹

Kur'ân âyetleri bağlamında ele alındığında toplumların eylem ve yaşantılarına göre Allah'ın onlara muamelesinin bütün dönemlerde hep aynı olduğu hususu vuzuha kavuşmuş olur.²⁰ Başka bir ifadeyle, geçmiş toplumlar için geçerli olan kanun ve uygulamaların günümüz toplumu için de geçerli olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu durumda Allah'ın geçmişte helâk ettiği toplumlarla aynı şartlar oluştuğunda günümüzde helâkın gerçekleşmesinin kaçınılmaz olduğu gerçeğini anlayabiliriz. Bizden öncekilere uygulanan yasaklardan söz eden ayetler bizden önce yaşamış olanların tümünü ilgilendirdiği gibi bizden sonra gelenleri de ilgilendirir.²¹ Ancak konu tartışılırken bazı âlimler, Kur'ân'da sözü geçen helâk olaylarının tarihsel olduğunu dolayısıyla tekrar vuku bulmayacağını iddia ederken bazı âlimler de helâkın süreklilik arz ettiğini, kıyamet kopana kadar bunun değişik boyutlarıyla devam edeceğini söylemişlerdir.²² Günümüzde yapılan ve ulaşabildiğimiz bazı çalışmalarda Hz. Peygamberin muhataplarının azgınlıklarına rağmen helâke uğramamış olmalarından yola çıkan bazı âlimler, Hz. Peygamber ile birlikte helâk sürecinin değiştiği şeklinde bir yorumda bulunmuşlardır. Her ne kadar helâkın kesintisiz olduğunu vurgulamış olsalar da helâkın azap ederek ortadan kaldırma şeklinde olmasından çok farklı bir şekilde cereyan ettiğini belirtmiş ve Mekke'nin fethiyle birlikte Mekke'nin Müslümanların hâkimiyetine geçmesinin bile helâk olduğunu vurgulamışlardır.²³ Böyle bir yorum, helâkın sürekliliği ve sünnetullâh gereği devamlılığı açısından isabetli olsa da uygulama tarzının eski toplumlarda uygulanan helâk ile kıyaslanamayacağını belirtmek gerekir. Çünkü eski toplumlarda gerçekleşen helâk, toplumun tamamen ortadan kaldırılması ve yok edilmesidir. Dolayısıyla sünnetullâhın değişmezliği ilkesinden hareketle toplumların başına

¹⁹ Cevdet Said, *Bireysel ve Toplumsal Değişmenin Yasaları* (İstanbul: İnsan Yayınları, 2015), 98; Bayram - Coşkun, "Kur'ân Kıssaları Bağlamında Sosyal Değişim-Helak Münasebeti", 482; Kayacan, *Peygambere Karşı Tavırlar ve Sonuçları*, 21-22.

²⁰ Duran Ali Yıldırım, "Kur'ân Kıssalarında Toplumlara Helâki ve Sebepleri Üzerine", *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 36 (2020), 254; Özsoy, *Sünnetullah*, 122.

²¹ Kayacan, *Peygambere Karşı Tavırlar ve Sonuçları*, 24.

²² Çimen, "Helâk, Devam Eden Bir Süreç Midir?", 43.

²³ Özsoy, *Sünnetullah*, 125-126.

gelen savaş veya doğal afet gibi olayları helâk gibi ilahi bir cezalandırma olarak nitelemenin doğru olmadığı kanaatindeyiz. Esasında yukarıda da ifade ettiğimiz gibi böyle bir anlamlandırma Kur'ân'ın helâk kavramını tanımlaması açısından da pek uygun görünmemektedir.

Mustafa Öztürk, Mekkeli müşriklerin yapmış olduğu onca azgınlığa rağmen benzer bir helâk ve azaba uğramamış olmalarını, sünnetullâhın her zaman aynı şekilde işlemediğinin göstergesi olarak kabul eder. Bütün olup bitenler karşısında Allah âyette de geçmişte verdiği söz sebebiyle azabı göndermediğini, bunun yerine peygamberin onca hakarete sabretmesini ister. Müşriklerin azapla ilgili meydan okuyuşlarına karşı da peygambere "...bekleyin bakalım ben de sizinle birlikte bekliyorum." (Yunus, 10/102), diyerek tembihlerini belirtmiştir. Ona göre geçmiş dönemlerde birçok halkı topyekûn helâk eden Allah, bu defa toplumu ortadan kaldırmamak için çeşitli gerekçeler öne sürmüş ve böylece müşriklerin küstahça meydan okumaları karşısında bir anlamda peygamberi çaresiz bırakmıştır.²⁴

Öztürk'e göre Kur'ân'daki helâk konusuyla ilgili ifadeler, Allah'ın tarih içinde peygamberden peygambere, toplumdaki topluma farklı davrandığını ortaya koyar.²⁵ Özellikle Müşriklerin geçmişteki toplumların helâk gerekçeleri arasında sayılan bütün fiilleri aynıyla hatta fazlasıyla işledikleri bizzat Kur'ân ifadeleri ile sabittir. Öyle ki Öztürk, İsrâiloğulları'nın zulüm, isyankârlık ve nankörlüğün hemen her çeşidini yapmalarına rağmen onlar için helâk kanununun uygulanmadığını söyler.²⁶ Ancak sünnetullâh gereği, Allah'ın kanunlarını toplumdaki topluma farklı uygulaması adaleti açısından pek makul görünmemektedir. Dolayısıyla helâk edilmiş toplumlardan bahseden ayetler, bundan sonra da benzer çirkin fiilleri işleyen birey ve toplumların da kıyamete kadar bu ilâhî kanun gereği helâk edileceğini ortaya koyar.²⁷ Mekkeli müşrikler ve İsrâiloğulları'na iddia edildiği gibi helâkın olmaması, Allah'ın onlara yönelik bir değişikliğinden kaynaklanmaz. Her ne kadar fesâd durumu ortaya çıkmışsa da helâkın olması için fesâdın yanı sıra diğer bazı şartların da olması gerekir. Helâk konusunun hangi şartlara bağlı olarak ortaya çıktığına çalışmanın bir sonraki başlığında ayrıntılı bir şekilde yer verilecektir. Bu şartları ve günümüz

²⁴ Öztürk, *Kıssaların Dili*, 62.

²⁵ Öztürk, *Kıssaların Dili*, 63-64.

²⁶ Öztürk, *Kıssaların Dili*, 59.

²⁷ Çimen, "Helâk, Devam Eden Bir Süreç Midir?", 53.

toplumsal helâkının imkânına geçmeden önce toplumların helâkının nedenlerini kısaca hatırlamakta yarar vardır.

4. TOPLUMSAL HELÂKIN NEDENLERİ

Kur'ân-ı Kerim'e baktığımızda toplumların helâk nedenlerinin farklılık arz ettiği görülür. Helâk sebepleri arasında inançla beraber amel ve ahlâk konuları da yer alır. Kur'ân'daki anlatımlara göre Nûh, Ad, Semûd ve Lût gibi birçok kavmi helâke sürükleyen faktörler; ilahi mesajları inkâr etmek, azgınlaşıp haddi aşmak, fitne, fesat, anarşi, terör, Allah'a eş ve ortak koşmak şeklinde sıralanabilir.²⁸ Örneğin Hz. Nûh'un kavmi ona inanan zayıf insanlarla aynı tarafta olmayı kabul etmediler. Hatta kendisine ve ona iman edenlere hakaret ederek küçük düşürmeye çalıştılar.²⁹ Âd kavmi de zenginliklerinden dolayı azgın bir kavim haline gelerek peygamberlerine karşı alaycı bir tavır takındılar. Öte yandan insanların mallarına el koyarak onlara zulm etmişlerdir.³⁰ Hz. Sâlih'in gönderildiği Semûd kavmi, zayıfları ezerek, yeryüzünde fesat çıkarmışlardır. Lût kavminin helâk edilme sebebinin fuhuş olduğu bildirilir. Fuhuş ve erkeklerle birlikte olmayı sektör haline getiren livata, onların helâkına sebep olmuştur. Şuayb'ın kavmi Medyen ticarete hileye başvurarak haksız kazanç sağlamayı prensip edinen bir kavimdir.

Âyetlerden hareket edildiğinde helâkin, zulüm, küfür ve kötülükleri engelleyen ilâhî bir ceza olduğu anlaşılır. Çünkü helâk cezasına uğrayan toplumların yapmış oldukları zulüm ve ahlâksızlıklar, sadece kendileriyle sınırlı kalmayıp başkalarına da zarar vermektedir. Dolayısıyla zulüm, adaletsizlik ve ahlâksızlığın durdurulması için Allah, helâk yasasını uygulamıştır.³¹ Bu açıdan bakıldığında helâkin, yeryüzünün bozulan dengesinin yeniden inşa edilmesi amacıyla hizmet ettiği gerçeği ortaya çıkmış olur.³²

²⁸ Güneş, "Kur'ân'da Sünnetullah ve Toplumların Çöküş Nedenleri", 79; Musa Turşak, "Nedensellik İlkesi Bağlamında Sünnetullahı Anlamak", *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 8/2 (31 Aralık 2019), 580; Öztürk, *Kıssaların Dili*, 58.

²⁹ Nuh, 21, 23.

³⁰ Sancar, *Kıssa Kavramı ve Kur'ân'da Helâk Olan Kavimler*, 61.

³¹ Yıldırım, "Kur'ân Kıssalarında Toplumların Helâki ve Sebepleri Üzerine", 254.

³² Çimen, "Helâk, Devam Eden Bir Süreç Midir?", 41.

5. GÜNÜMÜZ TOPLUMSAL HELÂKİNİN İMKÂNI

Toplumsal helâk; fesâd, zulüm ve ahlâksızlık gibi nedenlerden olsa da bunlarla beraber gerçekleşmesi için sünnetullâh gereği bazı şartların da olması gerekir. Teolojik bir bağlam ile ele alındığında Allah'ın insan ve âlemle ilişkisinin doğru bir zeminde anlaşılması için bu şartların gerekli olduğu belirtilmiştir. Bu şartları ele alırken bunların günümüzde ortaya çıkıp çıkmadıklarına değinerek günümüzde toplumsal helâkın imkânını da ortaya koymaya çalışacağız.

5.1. Toplumda Peygamber Bulunmaması

Kur'an-ı Kerimde geçen, "Bu böyledir. Rabbin, halkı habersiz bir durumda iken ülkeleri zulüm ile helâk etmez." (En'âm, 6/131) mealindeki âyette bildirildiği üzere Allah, hiçbir toplumu, onlara doğru ile yanlıştın neler olduğunu haber vermeden asla cezalandırmamıştır. Bununla beraber "...biz bir resul göndermedikçe azap etmeyiz." (İsrâ 17/15), "Rabbin, ülkelerin merkezî yerlerine, kendilerine âyetlerimizi okuyan bir peygamber göndermedikçe oraları helâk edici değildir. Zaten biz, halkları zalim olmadıkça memleketleri helâk etmeyiz." (Kasas 28/59) âyetleri toplumların helâk edilmeden önce kendilerine uyarıcı elçilerin gönderildiğini açık bir şekilde vurgular.³³ Kur'an-ı Kerim'de geçen bu âyetlerden hareketle tarihte helâk edilen toplumların peygamber gönderilen toplumlar oldukları anlaşılır. "Ne kadar memleket varsa hepsini kıyamet gününden önce ya helâk edeceğiz ya da şiddetli bir azapla cezalandıracağız. İşte bu, Kitap'ta yazılmış bulunuyor." (Kasas,28/58) âyetinde kıyametten önce toplumların azaba uğratılacağı veya helâk edileceği vurgulansa da bunların peygambersiz olduğunu çağrıştıracak bir durum söz konusu değildir. Dolayısıyla toplumsal helâkın olması için o toplum içerisinde peygamberin bulunup, topluma tebliğ yapmasının şart olduğu kabul edilmiştir. Allah'ın peygamber gönderip toplumu uyardıktan onları helâk etmesi, Allah-insan ilişkisi bağlamında ele alındığında Allah'ın adaleti açısından problem ortaya çıkaracağı aşikârdır. Çünkü "Müjdeleyen ve uyarıcı peygamberler gönderdik ki, insanların peygamberlerden sonra Allah'a karşı tutunacak bir delilleri olmasın! Allah izzet ve hikmet sahibidir." (Nisa, 4/165), "Eğer biz bundan önce onları bir azapla helâk etmiş olsaydık mutlaka şöyle diyeceklerdi: "Ey rabbimiz! Bize bir peygamber gönderseydin de şu zillet ve rezillik başımıza gelmeden önce ona uymuş olsaydık." (Taha, 20/134) âyetlerinden de anlaşılacağı üzere insanların

³³ Ahmet Çelik, "Birey ve Toplumun İslahı Açısından Kur'an Kıssaları", *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 22 (30 Haziran 2005), 63.

kendilerine peygamber gönderilmeden helâk edilmeleri halinde ilahi sisteme böyle bir itiraz geliştirebilecekleri kanısını oluşturmaktadır. Dolayısıyla Allah'ın kullarının ihtimal dâhilinde doğabilecek mazeretini ortadan kaldırmak için peygamberler gönderdiği anlaşılır.³⁴ Bununla beraber, peygamber gönderildikten sonra helâk olayı o toplumda peygamber var olduğu sürece de uygulanmaz. Çünkü Mekke müşriklerin helâk taleplerine karşılık “Allah'ımız! Eğer bu Kitap, gerçekten senin katından ise bize gökten taş yağdır veya can yakıcı bir azab ver demişlerdi.” (Enfâl, 8/32) Ancak onların bu isteklerine karşılık Allah, “Sen içlerinde oldukça Allah onlara azap etmez, tövbe edip dururken de Allah onlara yine azap etmeyecektir.” (Enfâl, 8/33) şeklinde bir cevap vermiş ve Hz. Muhammed içlerinde bulunduğu sürece onlara azap gelmeyeceğini belirtmiştir.³⁵ İbn Abbas (ö. 68/687) âyetlerin yorumunda; insanların helâk edilmemeleri için iki tane emânın olduğunu, ilkinin Hz. Peygamber olduğu, onun vefatıyla böyle bir emânın kalmadığı, ikincisinin ise istiğfar emânı olduğu ve onun hala devam ettiğini belirtir.³⁶

Hz. Peygamber'in şahsında ifade edilen bu durum esasında diğer peygamberler için de geçerlidir. Allah'ın inkâr eden, asi davranışlar sergileyen ve peygamberlerle iddialaşan bu tür insanlar için helâk göndermemesinin sebebi onun uyguladığı ve değişmez olduğunu buyurduğu âdeti yani sünnetullâhtır. Çünkü sünnetullâh gereği aralarında peygamberleri varken hiçbir kavim helâk edilmemiştir. Nitekim Zemahşerî (538/1143) konuyla ilgili olarak, Allah'ın âdeti ve hikmeti gereğince “Allah, bir kavme peygamberleri aralarında iken onları tamamen yok edip ortadan kaldıracak şekilde azap etmez” şeklinde bir yorumda bulunmuştur.³⁷ Allah'ın bu tür kavimlere azabı, Hz. Lut, Hz. Nuh, Hz. Şuayb ve Kur'ân-ı Kerim'de anlatılan diğer helâk edilen kavimler gibi Peygamberlerinin Allah'ın emir ve yasaklarını tebliğ ettikten sonra bu uyarılara kulak asmayıp fesâda ısrarla devam etmeleri neticesinde gerçekleşmiştir. Azab, Allah'ın izniyle peygamberin o toplumdan müminlerle uzaklaştıktan sonra meydana

³⁴ Said, *Bireysel ve Toplumsal Değişmenin Yasaları*, 324.

³⁵ Sâlim b. İd el-Hilâlî, *el-İstiâb fî beyâni'l-esbâb*, çev. İshak Doğan (İstanbul: Beka Yayıncılık, 2017), 3/348; Ebû'l-Fidâ İsmâil İbn Kesir, *Tefsîrü'l-Kur'âni'l-âzîm*, thk. Muhammed Mustafa es-Seyyid (Kahire: Mektebetu Evlâdi's-Şeyhi li't-Turâsi, 2000), 7/66; Ebû Mansûr Mâtürîdî, *Te'vilâtü'l-Kurân*, ed. Y. Şevki Yavuz, çev. Fadıl Aygân (İstanbul: Ensar, 2017), 1/226.

³⁶ Ebû'l-Fadl Ahmed İbn Hacer el-Askâlânî, *Fethu'l-Bârî*, nşr. Muhibbuddîn el-Hatîb, thk. Muhammed Fuad Abdulbaki - Muhibbuddîn el-Hatîb (Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 1959), 13/308-309; İbn Kesir, *Tefsîrü'l-Kur'âni'l-âzîm*, 7/66.

³⁷ Zemahşerî, *Keşşâf*, thk. Adil Ahmed Abdülmevcûd - Ali Muhammed Muavvaz (Riyad: Mektebetü'l-Ubeykan, 1998), 1/577-578.

gelmiştir. Öyle ki, “Senden önce gönderdiğimiz peygamberlerimize de uyguladığımız kanun budur. Bizim kanunumuzda hiçbir değişiklik bulamazsın.” (İsrâ,17/77) âyetinde Allah, peygamberlerin buldukları bölgeden sürgün edilmelerinin ardından oradaki toplumun pek az süre orada kalabileceklerini belirtmiştir.³⁸

Günümüzde yapılan bazı çalışmalarda helâkın Mekke halkına uygulanmasını gerekli kılan bütün şartlar olduğu ve olgunlaştığı halde Allah’ın Hazreti Muhammed’in onların arasında bulunduğundan dolayı onları helâk etmediğini söylemesini ilginç olarak değerlendiren ve Allah’ın kendi yasasının objektif işleyişini durdurduğunu veya askıya aldığını belirten âlimler vardır.³⁹ Esasında Allah’ın kendi kanunlarının objektifliğini askıya aldığı bir durum söz konusu değildir. Özellikle peygamberin toplumda bulunmasını helâk olmama nedeni olarak bildiren Kur’ân’ın bu uygulamasının bütün toplumlar için geçerli olduğunu söyleyebiliriz. Helâk edilen toplumlara bakıldığında peygamberlerin onların aralarından ayrıldıktan sonra ortadan kaldırıldıkları gerçeği görülür. Buna göre Resulullâh ve ona iman edenler, ayrıldıktan sonra müşriklerin helâk olması gerekirdi.⁴⁰ Ayrıca bir toplumda peygamberin bulunmasından dolayı helâkın olmaması Allah’ın adaleti açısından önem arz eder. Peygamberin tebliğ için gönderildiği toplumlarda Allah’ın adaletine bir zarar gelmemesi için tebliğin son bulması gerekir. Peygamberin toplumda bulunması tebliğ sürecinin devam ettiğinin göstergesidir. Tebliğ süreci devam ederken Allah’ın herhangi bir toplumu helâk etmesi, Allah’ın adaleti açısından problemler doğuracaktır. Dolayısıyla Peygamber’in bulunması sırasında helâk sürecinin gerçekleşmemesi hem sünnetullâh hem de Allah’ın adaleti gereği ortaya koyduğu objektif bir tavidir.

Allah’ın helâk için “peygamberle uyarılma sünnetini” ele aldığımızda günümüzde helâkın olmamasının temelinde peygamberin olmaması önemli bir yer tutar. Dolayısıyla günümüzde yok etme yasasının uygulanmamasında şaşılacak bir şey yoktur. Çünkü peygamberlik zincirinin son halkası olan Hz. Peygamber (s.a.v.)’den sonra kıyamet gününe kadar da peygamber gelmeyecektir.⁴¹ Toplumlara tekrardan bir peygamber gönderilmeyeceği gerçeği kıyamete kadar bir toplumsal helâkın olmayacağı algısını güçlendirmektedir. Hz. Peygamber’in

³⁸ Kayacan, *Peygambere Karşı Tavırlar ve Sonuçları*, 19.

³⁹ Öztürk, *Kıssaların Dili*, 60.

⁴⁰ Sancar, *Kıssa Kavramı ve Kur’ân’da Helâk Olan Kavimler*, 124.

⁴¹ Kayacan, *Peygambere Karşı Tavırlar ve Sonuçları*, 28.

getirdiği vahiy yani Kur'ân-ı Kerim'in herhangi bir tahrife uğramaksızın elimizde bulunması, hükmen Hz. Peygamber'in aramızda bulunması ve tebliğinin devam etmesi anlamına geldiği; dolayısıyla da helâkın gerçekleşmesi için gerekli şartların bulunduğu yönünde bir itiraz zihne gelebilir. Ancak Kur'ân-ı Kerim'in ilgili ayetlerinde helâkın gerçekleşmesi için özellikle peygamberin bilfiil hayatta olup tebliğde bulunmasına vurgu yapılması bu itirazı geçersiz kılmaktadır.

5.2. Helâkta Mü'minler'in Kurtarılmasının Gerekliliği

Helâk edilen topluluklarda Allah'ın hikmeti, müminlerin kurtulmasını gerektirir. Şayet böyle olmasa, Allah'ın göndermiş olduğu azabın inananların küfürlerine karşı olduğu anlaşılabilir.⁴² Kur'ân-ı Kerim'de "Sadece içinizden zulmedenlere erişmekle kalmayacak olan bir azaptan sakının ve bilin ki Allah, azabı çetin olandır" (Enfâl, 7/25) âyetinde helâkın müminleri de kapsayabileceği düşüncesini akla getirirse de burada anlatılan durumun doğrudan helâk olmadığını söyleyebiliriz. Aynı zamanda müminlerin ahlâkî davranışlar sergilemesi için bir uyarı niteliğinde ele alınabilir. Zira helâk olan kavimlerle ilgili aktarımlara bakıldığında, azap gönderilmeden önce peygamberlere bilgi ulaştırıldığı ve inananların oradan kurtarıldıkları görülür.⁴³ Başka bir ifadeyle iman edenler, o bölgeden ayrılmadıkları sürece helâk gerçekleşmemiştir.⁴⁴ Kur'ân-ı Kerim'de bu durum açık bir şekilde ifade edilmiştir. "İbrâhim: Ama Lût da orada! dedi. Elçiler şöyle cevap verdiler. Orada kimlerin olduğunu biz çok iyi biliyoruz. Onu ve ailesini mutlaka kurtaracağız. Ancak hanımı müstesnâ; o, geride kalıp helâk edilenlerden olacak!" (Ankebût 29/32), "Misafirler dedi ki Ey Lût! Biz Rabbinin elçileriyiz; sana asla ilişemeyeceklerdir. Ailenle birlikte gecenin bir vaktinde yola çık. İçinizden kimse arkasına bakmasın. Karını bırak; bunların başına gelecek olan ona da gelecektir. Azapla buluşma zamanları sabahtır. Sabah da yakındır, değil mi?" (Hud, 11/81) âyetlerinde helâk edilen Lût kavminden müminlerin kurtarıldıkları anlaşılır.⁴⁵

Hz. Nûh'un kavminin de helâk edildiğinde ona inananların kurtarıldıkları Kur'ân'ın beyanıyla sabittir. "Nihayet emrimiz geldi ve sular coşup yükseldi. Nûh'a dedik ki: Her türden (hayvan) birer çift ile -daha önce haklarında

⁴² Sancar, *Kıssa Kavramı ve Kur'ân'da Helâk Olan Kavimler*, 129.

⁴³ Kayacan, *Peygambere Karşı Tavırlar ve Sonuçları*, 28.

⁴⁴ Sancar, *Kıssa Kavramı ve Kur'ân'da Helâk Olan Kavimler*, 124.

⁴⁵ el-A'râf 7/83-84; Hüd 11/81-83; el-Hicr 15/65, 73-74; el-Kamer 54/37-39; et-Tahrîm 66/10

hüküm verilmiş olanlar dışında- aileni ve iman edenleri gemiye bindir! Zaten onunla birlikte pek azı iman etmişti." (Hûd 11/40)⁴⁶ Bu âyette Allah, müminleri gemiye bindirmek suretiyle kurtulmalarını sağlamıştır. Aynı durumun Hz. Hûd ve ona iman edenler için de gerçekleştiğini söyleyebiliriz. "Onu ve onunla beraber olanları rahmetimizle kurtardık ve âyetlerimizi yalan sayıp da iman etmeyenlerin kökünü kestik." (A'râf 7/72), "Emrimiz gelince, Hûd'u ve onunla beraber iman edenleri katımızdan bir rahmetle kurtardık, böylece onları ağır bir azaptan da kurtardık." (Hûd 11/58) âyetlerinde açık bir şekilde ona inananların kurtuldukları vurgulanır.⁴⁷

Medyen, Hz. Şuayb'ın yaptığı uyarılarına kulak asmaması yüzünden şiddetli bir deprem, gürültü (A'râf 7/91; Ankebût 29/37, Hûd, 11/94) ve gölge günü azabı ile (eş-Şuarâ 26/189) yok edilmiştir. Bu helâkta sadece Şuayb'a inananların kurtulduğu ifade edilir. Hz. Sâlih ve ona tâbi olanların da kurtarıldıkları belirtilmiştir. "Emrimiz gelince Sâlih'i ve onunla beraber iman edenleri, bizden bir rahmet olarak, helâk olmaktan ve o günün zilletinden kurtardık. Şüphesiz rabbın kuvvetlidir, üstündür." (Hud, 11/66) âyetinde bu durum açık bir şekilde vurgulanır.⁴⁸

Günümüz bazı çalışmalarında diğer topluluklar için uygulanan helâk yasasının İsrâiloğulları'nın büyük suçlar işlemlerine rağmen uygulanmadığı, dolayısıyla ilahi helâk prosedüründe değişiklik olduğu belirtilmiştir.⁴⁹ Kanaatimizce böyle bir düşünce, Allah'ın adaleti ve sünnetine uygun değildir. İsrailoğulları'ndan inananların kurtulduğu ve inanmayanların helâk edildiği Kur'ân-ı Kerim'deki âyetlerden rahat bir şekilde anlaşılabilir. Örneğin, "Mûsâ'nın kavmi onun (Tur'a gitmesinin) ardından, ziynet eşyalarından, böğürmesi olan bir buzağı heykeli (yaparak ilâh) edindiler. Onun kendileriyle konuşmadığını ve onlara hiçbir yol göstermediğini görmediler mi? (Böyle iken) onu (ilâh) edindiler de zalim kimseler oldular", "İsrâiloğulları (yaptıklarına) pişman olup, gerçekten sapmış olduklarını görünce, "Eğer Rabbimiz bize acımaz ve bizi bağışlamazsan, mutlaka ziyana uğrayanlardan oluruz" dediler", "Mûsâ, kavmine kızgın ve üzgün olarak döndüğünde, 'Benden sonra arkamdan ne kötü işler yaptı-

⁴⁶ el-Mü'minûn 23/26-29; el-Furkân 25/37; el-Kamer 54/10-17.

⁴⁷ Ömer Faruk Kahraman, "Hûd", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2018), 18/279-281.

⁴⁸ Celal Kırcı, "Semûd", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2009), 36/500-501.

⁴⁹ Öztürk, *Kıssaların Dili*, 59.

nız! Rabbinizin emrini beklemeyip acele mi ettiniz?’ dedi. (Öfkesinden) levhaları attı ve kardeşinin saçından tuttu, onu kendine doğru çekmeye başladı. (Kardeşi) ‘Ey anam oğlu! Kavim beni güçsüz buldu. Az kalsın beni öldürüyorlardı. Sen de bana böyle davranarak düşmanları sevindirme. Beni o zalimler topluluğu ile bir tutma.’ dedi.” (Araf, 7/148-150) âyetlerinde bir kısım İsrâiloğulları’nın buzağıya taptığından söz edilir. Daha sonraki âyette “Buzağıyı tanrı olarak benimseyenler Rablerinin öfkesine ve dünya hayatında alçaklığa uğrayacaklardır; iftira edenleri böylece cezalandırırız.” (Araf, 7/151), “Buzağıyı tanrı edinenler var ya, işte onlara mutlaka Rablerinden bir gazap ve dünya hayatında bir alçaklık erişecektir. Biz iftiracıları böyle cezalandırırız.” (A’râf, 7/152) âyetinden hareketle bazı âlimler gazabı, öldürülme ve helâk edilme olarak kabul etmişlerdir.⁵⁰ Zaten Hz. Musa onların yanındayken helâk edilmeleri söz konusu olmamıştır. Buzağıya tapıldıktan sonra Hz. Musa ile gidenler kurtulmuş ve kalanlar “Musa kavmine demişti ki: Ey kavmim! Şüphesiz siz, buzağıyı (tanrı) edinmekle kendinize zulmettiniz. Onun için yaradanınıza tevbe edin. Birbirinizi öldürün. Bu yaradanınızın katında sizin için daha iyidir. Böylece Allah tevbenizi kabul etmiş olur. Çünkü O, tevbeleri kabul eden engin rahmet sahibidir.” (Bakara 2/54) meâlindeki âyette ifade edildiği üzere buzağıya taptıkları için tevbe etmelerini ve birbirlerini öldürmelerini emreder (A’râf 7/155; Tâhâ 20/95-97).⁵¹ Müfessirlerin çoğu âyetteki “nefislerinizi öldürün” ifadesini zahirine göre anlamış ve buzağıya tapınmayanların tapınanları öldürmeleri şeklinde olduğunu belirtmişlerdir. Rivayete göre; öldürülen İsrâiloğulları’nın sayısı ise yetmiş bin civarındaymış.⁵² Dolayısıyla helâk konusunda Allah’ın koymuş olduğu kanun, İsrâiloğulları için de bilfiil uygulanmış, içlerinde peygamber olduğu sürece helâk edilmemiş olup en son raddede inkâr edenler helâk edilmiştir. Bununla beraber Hz. Musa’ya inanan müminler de kurtulmuşken, Firavun ve avanesi denizin azgın sularında boğulup gitmiştir.

⁵⁰ Mâtürîdî, *Te’vilâtü’l-Kur’ân*, 1/84.

⁵¹ Şükrü Maden - Mustafa Yiğitoğlu, “Kur’ân-ı Kerim ve Eski Ahit Bağlamında Buzağıya Tapan İsrailoğulları’na Ölüm Cezası Verilmesi Meselesi”, *Amasya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 11/11 (2018), 422.

⁵² Muhammed b. Cafer Tâberî, *Câmû’l-beyân ‘an te’vili âyi’l-Kur’ân*, thk. Abdullah b. Abdülmuhsin Türkî (Kahire: Hicr li’t-tubâa ve’n-neşr ve’t-tevzi’ ve’l-i’lân, 2001), 1/679-680; Ebû’l-Fidâ İsmâîl İbn Kesir, *Tefsîru Kur’ânî’l-azîm*, thk. Seyyid Muhammed Mustafa - vd. (Kahire: Müessesetü Kurtuba, 2000), 1/402; Zemahşerî, *Keşşâf*, 1/269-270; Mâtürîdî, *Te’vilâtü’l-Kur’ân*, 1/157; Maden - Yiğitoğlu, “Kur’ân-ı Kerim ve Eski Ahit Bağlamında Buzağıya Tapan İsrailoğulları’na Ölüm Cezası Verilmesi Meselesi”, 427.

5.3. Mu'cize Gönderilmesinin Gerekliği

Helâk edilen toplumlara bakıldığında onların helâk olmalarına sebebiyet veren önemli bir husus mu'cize olduğu anlaşılır. Peygambere inanmak için mu'cize isteyen toplumların mu'cize gösterildikten sonra inanmamaları helâk sebebi olarak belirtilir.⁵³ Örneğin Hz. Sâlih'in kavmi, onun peygamber olduğunu ispatlayan bir mu'cize göstermesini istedi. Hz. Sâlih kavmine bir deve getirerek bunun mu'cize olduğunu söyledi. Deveye hiçbir şekilde zarar vermemeleeri konusunda da onları uyardı.⁵⁴ Bu uyarıya rağmen toplumdan bazıları deveyi öldürdü ve Hz. Sâlih'e iddia etmiş olduğu azabı göndermesini istedi. Hz. Sâlih'in onlara üç günün sonunda istedikleri azabın geleceğini bildirmesi üzerine onu ve ailesini öldürmek istediler.⁵⁵ Ancak neticede Semûd kavmi Allah'ın gönderdiği mu'cizeye inanmamalarından dolayı helâk edildiler.⁵⁶

Mu'cize helâk ilişkisini Kur'ân'da geçen Hz. İsa'nın kıssasında da görmekteyiz. "Havârilere, Ey Meryem oğlu İsa! Rabbin bize gökten bir sofrayı indirebilir mi? diye sormuşlardı. O şöyle cevap verdi: Eğer iman etmiş kimseler iseniz Allah'a saygılı olun. Onlar, istiyoruz ki ondan yiyelim, kalplerimiz güvenle dolsun, bize doğru söylediğini bilelim ve buna tanık olalım, dediler. Meryem oğlu İsa şöyle yalvardı: Allah'ım! Ey rabbimiz! Bize gökten öyle bir sofrayı indir ki, ilk gelenimizden son gelenimize kadar bizler için bir şölen ve senden bir işaret olsun. Bizi rızıklandır, sen rızık verenlerin en hayırlısısın." (Mâide, 5/112-115) Havariler, Hz. İsa'nın vazgeçirme çalışmalarına rağmen taleplerinde ısrarlı olunca, Allah'tan istedikleri mu'cizenin verilmesini talep eder. "Allah da şöyle buyurdu: Onu size mutlaka indireceğim; fakat bundan sonra içinizden kim inkâr ederse, varlıklar âleminde hiç kimseye etmediğim azabı ona edeceğim." (Mâide, 5/112-115) diyerek onları uyarmıştır.

Allah, peygamberlere verilen mu'cizeleri kabul etmeyen ve yalanlayan toplulukların yok olduklarını açık bir şekilde bildirir.⁵⁷ "Bizi mu'cize göndermekten alıkoyan, ancak, öncekilerin onları yalanlamış olmalarıdır. Semûd milletine gözle görülebilen bir mu'cize, bir dişi deve vermiştik de ona zulmetmişlerdi. Oysa biz mu'cizeleri yalnız korkutmak için göndeririz." (İsrâ, 17/59) âye-

⁵³ Güneş, "Kur'ân'da Sünnetullah ve Toplumların Çöküş Nedenleri", 74.

⁵⁴ el-A'râf 7/73; Hûd 11/64.

⁵⁵ en-Neml 27/49; Hûd 11/65; el-A'râf 7/77.

⁵⁶ Hilâlî, *el-İstiâb fi beyâni'l-esbâb*, 3/110; Güneş, "Kur'ân'da Sünnetullah ve Toplumların Çöküş Nedenleri", 74.

⁵⁷ Güneş, "Kur'ân'da Sünnetullah ve Toplumların Çöküş Nedenleri", 74.

tine bakıldığında Hz. Muhammed'in, Mekkelilerin mu'cize isteklerini yerine getirdikten sonra inanmadıkları takdirde sünnetullâh gereği helâk edileceklerini bildirdi. Kavminin helâk olmasını istemeyen Hz. Muhammed (s.a.v), onların mu'cize isteklerine karşılık sabretmeyi tercih etmiştir.⁵⁸ Dolayısıyla Mekke müşriklerin toplu bir şekilde helâk olmalarının bir şartı olabilecek olan mu'cize, kendilerine gösterilmediği için helâk olayı da gerçekleşmemiştir. Helâk için şart olan bu durumun günümüzde de gerçekleşmesi mümkün değildir. Çünkü mu'cizenin olması için peygamberin olması şarttır. Bundan sonra peygamber gelmeyeceği göz önünde bulundurulduğunda helâk için bu şartın gerçekleşme olasılığı ortadan kalkmış olmaktadır.

5.4. İstiğfar ve Tevbe İçin Mühlet Verilmesi

Helâk edilen toplumlar, helâk edilmeden önce yaptıklarından vazgeçmeleri noktasında peygamber tarafından uyarılmış ve tevbe etmeleri için kendilerine mühlet verilmiştir.⁵⁹ Kendilerine verilen mühletin amacı, onların tevbe ve istiğfar etmeleri içindir. "Ey Peygamber! Sen onların içinde bulunduğun sürece ve onlar da Allah'tan (yaptıklarından dolayı) af (istiğfar) diledikleri sürece, ben onlara azap etmem (ve taş yağdırmam)." (Enfâl, 8/32) âyeti açık bir şekilde toplumlara tevbe ve istiğfar için mühlet verildiğini ortaya koyar. Nitekim İbn Abbâs'ın bu ayetin tefsirinde helâktan koruyan iki emândan birini tevbe olarak açıkladığı daha önce ifade edilmişti.⁶⁰ İbn Abbas'ın bu yorumu, insanların tevbe ve istiğfarlarının toplumsal helâk ile ne derece yakın bir ilişkiye sahip olduğunu ortaya koyar.⁶¹ Dolayısıyla bir toplumda tevbe ve istiğfar edecekler varken, toplumun tamamen ortadan kaldırılmasının Allah'ın adaleti açısından pek makul olmayacağı düşünülebilir.⁶² Ahmed b. Hanbel'den (241/855) nakledilen bir hadis bu düşüncüyü destekler niteliktedir. Öyle ki Hz. Peygamber "Kul, Allah'a istiğfar ettiği sürece Allah'ın azabından emin olur." diye buyurmuştur.⁶³

⁵⁸ Sancar, *Kıssa Kavramı ve Kur'an'da Helâk Olan Kavimler*, 124; Ahmet Küçük, *Kur'an'da Toplumsal Sınanma*, 341.; Güneş, "Kur'an'da Sünnetullah ve Toplamların Çöküş Nedenleri", 73.

⁵⁹ Çelik, "Birey ve Toplumun İslahı Açısından Kur'an Kıssaları", 63; Yıldırım, "Kur'an Kıssalarında Toplamların Helâkı ve Sebepleri Üzerine", 247.

⁶⁰ İbn Kesir, *Tefsîrül-Kur'âni'l-âzîm*, 7/66.

⁶¹ Çimen, "Helâk, Devam Eden Bir Süreç Midir?", 49.

⁶² Çimen, "Helâk, Devam Eden Bir Süreç Midir?", 51.

⁶³ Ahmed b. Hanbel, *Müsnedü Ahmed b. Hanbel*, thk. Arnavût Şuayb - Adil Mürşit (Müessesstü'r-Risâle, 2001), 39/376.

İnsanların yaşadıkları hayat boyunca tevbe ve istiğfar şartını taşıdıkları söylenebilir. İnsanın ölümü gelmeden helâk edilmesi, onun kalan ömründe tevbe ve istiğfar ihtimalini de ortadan kaldıracığı için Allah'ın adaletine sığmayacaktır. Öyle ki Allah iman konusunda hiçbir kuluna kendisine karşı kullanacağı bir koz vermez. Herkesin yaşamı boyunca tevbe ve istiğfâr şansının olması günümüzde de helâkın en önemli şartının sağlanmadığı anlamına gelir.

5.5. İslâm'ın Evrensel Olması

Hız. Muhammed sadece Arap toplumuna değil bütün insanlara gönderilmiştir. Kur'ân-ı Kerîm'de, Hız. Muhammed'in tüm insanlara gönderildiğine dair âyetler bulunur. "Biz seni sadece müjdeleyici ve uyarıcı olarak bütün insanlara gönderdik; fakat insanların çoğu bunu anlamıyorlar." (Sebe, 34/28), "De ki: "Ey insanlar! Doğrusu ben, göklerin ve yerin hükümrânı, O'ndan başka tanrı bulunmayan, dirilten ve öldüren Allah'ın, hepiniz için gönderdiği peygamberiyim..." (A'râf, 7/158) âyetleri Hız. Muhammed ile gönderilen son dinin evrenselliğini açık bir şekilde vurgular. Dolayısıyla Kur'ân'ın insanlığa getirdiği mesajlar ve hükümler sadece Arap yarımadasında ortaya çıkan, hitap alanı o dönemde ve o coğrafyada yaşamakta olan insanlarla sınırlı değildir. Kur'ân'da vazedilen prensibi hükümler ve yasalar insanlık için bu yönüyle evrensel bir nitelik taşır.⁶⁴

Allah resulünün kendi ümmetinin diğer ümmetler gibi toplu olarak helâk edilmemesi için dua ve niyazda bulunduğu vurgulanır. Dolayısıyla Müslümanlara musallat olan ve zaman zaman meydana gelen kötü olayların tüm müminleri kapsayacak genişlikte olmadığı için helâk olarak kabul edilemeyeceğini söyleyebiliriz.⁶⁵ Aksi bir düşüncenin helâk açısından Allah'ın adaleti perspektifinde sorunlar doğuracağı aşikârdır. Çünkü İslâm, evrensel bir din olarak herkese hitap eden bir niteliğe sahiptir. Dolayısıyla helâkın da tüm toplumu ilgilendiren bir konu olduğu göz önünde bulundurulduğunda İslâm'ın evrenselliği bağlamında helâkın tüm insanlığı ilgilendiren bir konu olduğu anlaşılır. İnsanların başına zaman zaman gelebilecek bazı kötü olayların musibet bağlamında değerlendirilmesi gerekir. Çünkü helâk kavramı ıstılahî anlamıyla tüm toplumların ortadan kaldırılması anlamına gelir. Belirtilen bu hususların helâk kapsamında değerlendirilemeyeceği ve İslâm'ın evrensel olması hasebiyle tüm insanlığın helâkın konusu olduğunu söyleyebiliriz. Öyle ki helâk edilen üm-

⁶⁴ Talip Özdeş, *İslâm'ın Evrenselliği* (Ankara: Fecr Yayınları, 2008), 34.

⁶⁵ Çimen, "Helâk, Devam Eden Bir Süreç Midir?", 60.

metlerle, Hz. Muhammed'in ümmeti arasında sünnetullâh ve Allah'ın adaleti çerçevesinde herhangi bir farklılık söz konusu değildir. Ancak Hz. Muhammed'in son peygamber ve bütün insanlığa gönderilmiş olması, helâkin şekil ve yönünü de doğrudan etkilemiştir. O'nun getirdiği mesajın evrensel olması, kıyamete kadar gelecek olan bütün insanların davet ümmeti konumunda olmasını zorunlu kılar. Bu yüzden geçmiş topluluklara uygulanan helâk bölgesel olduğundan dolayı fiziki anlamda Hz. Muhammed'in ümmeti için topyekûn bir helâk ancak kıyametle mümkündür.⁶⁶

5.6. Davetin Son Bulması

Kur'ân-ı Kerim'e bakıldığında helâkın gerçekleşmesi peygamberlerin davetlerinin son bulmasından sonra olmuştur. Öyle ki davet bitmeden toplumlarda herhangi bir helâkın olması söz konusu değildir. Zaten helâk edilen toplumlara bakıldığında artık iman etmeleri mümkün olmayan topluluklar olduğu görülür. "Andolsun, sizden önceki nice nesilleri peygamberleri, kendilerine apaçık deliller(mu'cize) getirdikleri halde (yalanlayıp) zulmettikleri zaman helâk ettik. Onlar zaten inanacak değillerdi. İşte biz suçlu toplumu böyle cezalandırırız." (Yunus, 10/13) âyeti bunun delilidir. Yani helâk artık iman etme gibi bir durumu söz konusu olmayan toplumlara uygulanmıştır. Bunun en bariz örneğini Hz. Nûh'un kıssasında görebiliyoruz. Uzun bir mücadele sonunda kavminin iman edip kendi bildiklerinden vazgeçmediğini görünce inanmayanları cezalandırması için Allah'a dua etmiş; "Rabbim! Ben, Halkıma gece gündüz çağrıda bulundum. Benim davetim ancak kaçmalarını artırdı." (Nûh, 71/5-6), "Artık benimle onların arasındaki durumu sen hükmünle açıklığa kavuştur, beni ve beraberimdeki müminleri kurtar!" (eş-Şuarâ 26/118) demiştir. Âyetlerden de anlaşılacağı üzere helâk süreci davetin son bulmasından sonra ortaya çıkmıştır. Zaten risâlet ve tebliğ devam ederken Allah'ın toplumu helâk etmesi O'nun adaleti açısından düşünülemez. Kıyamete kadar da Hz. Peygamber'in davası son bulmayacağına göre günümüzde toplumsal helâkın gerçekleşmesinin Allah'ın adaleti ve sünneti bağlamında imkân dâhilinde olmadığını söyleyebiliriz.

⁶⁶ Çelik, "Birey ve Toplumun Islahı Açısından Kur'ân Kıssaları", 342.

6. SONUÇ

Helâk konusu Allah'ın tarihe müdahalesi olarak, insan-Allah ilişkisinin en önemli konularındandır. Kur'ân-ı Kerim'de açık bir şekilde ifade edildiği üzere bazı toplumların isyan, fesâd, azgınlık, adaletsizlik, ahlaksız gibi nedenlerden dolayı helâk edilerek ortadan kaldırıldıkları belirtilir. Günümüzde eski toplumların helâk edilmelerine neden olan birçok şartın oluşmasına rağmen toplumumuzun helâk edilip edilemeyeceği hususu, akılları kurcalayan önemli bir sorundur. Tarihsel süreçte uygulanan bu tür cezaların Allah'ın her topluma aynı kanunu uyguladığına yönelik âyetlerle ele alındığında, helâk olayının her toplum için geçerli bir durum olduğu anlaşılır. Helâkın her toplum için aynı şekilde olması, sünnetullâh ve Allah'ın adaleti için elzem bir hal almaktadır. Her ne kadar günümüzde helâkın farklılaştığı konusunda yorumlar olsa da her topluma aynı şekilde uygulanmayan helâkın Allah'ın adaleti bağlanımında uygun olamayacağını belirtmemiz gerekir. Dolayısıyla helâkın farklılaştığı ve bireyselleştiği ile ilgili yorumların kabul edilebilir olmadığını söyleyebiliriz.

Helâk tarihsel süreç içerisinde birçok şarta bağlanmıştır. Allah bu şartlar oluşmadığı takdirde bu cezayı insanlara göndermemiştir. Her ne kadar günümüzde helâkın nedenleri olarak sayılabilecek azgınlık, fesâd, ahlaksızlık, adaletsizlik gibi durumlar vuku bulsa da şartlar olgunlaşmadığı takdirde helâkın gerçekleşmesi Allah'ın adaleti açısından düşünülemez.

Helâkın meydana gelebilmesi için toplumda bir peygamber bulunma şartı özellikle önem arz eder. Günümüzde bir peygamber de gönderilmeyeceğinden hareketle bu şartın günümüz helâkının gerçekleşmesini mümkün kılmadığı kanaatini ortaya çıkarmaktadır. Helâkın olmasının önemli bir şartının da mu'cize gönderilmesi olduğu Kur'ân'ın beyanıyla tespit edilmiştir. Mu'cizelerin sadece peygamberlere verileceği bilgisinden hareket edildiğinde ise bununda imkân dâhilinde olmadığını söyleyebiliriz.

Helâk edilen toplumlarda en ayırt edici durumun ise müminlerin bu helâktan kurtarılması durumudur. Helâk edilen toplumların kıssalarına bakıldığında Allah'ın müminleri kurtardığı ve toplumu öylece helâk ettiği anlaşılır. Zaten helâkın müminleri de kapsayacak şekilde kabul edilmesi mümkün değildir. O takdirde helâkın zalim olan bir topluma ceza olarak verildiğinin anlaşılması imkânsız olur. Bu yaklaşım bizlere günümüzde meydana gelen deprem ve sel felaketleri gibi doğal olayların helâk kapsamında değerlendirilemeyeceğini ortaya koyar. Çünkü bu tür afetlerde sadece inanmayanlar değil inananlar da

canlarından olmaktadır. Hatta günümüzde bu tür doğal afetlerin genellikle yoksul ve imkânları kısıntılı olanları etkilediği görülür.

Günümüzde herhangi bir toplumsal helâkın olmayacağına yönelik bizi sevk eden diğer bir düşünce risâlet bağlamında davettir. Helâk edilecek olan bir toplumda davetin son bulması Allah'ın adaleti açısından önem arz eder. Çünkü davet süresi boyunca tevbe ve istiğfar için insanlara şans tanınmıştır. Davet devam ederken helâkın olması bu bakımdan Adil bir Allah tasavvuru için problemlili görünmektedir.

Bu bilgilerden yola çıkıldığında Hz. Muhammed'in tüm âlem için gönderilen bir peygamber olması ve gerekli şartların oluşmamasından dolayı Allah helâk yasasını günümüzde uygulamamıştır. Bundan sonraki süreçte de helâk yasasının Hz. Muhammed'in ümmeti için kıyamet olabileceğini düşünüyoruz. Bu durum Allah'ın toplumlar için adil bir şekilde koymuş olduğu yasalara da uygun bir yaklaşımdır.

7. KAYNAKÇA

- Ahmed b. Hanbel. Müsnedü Ahmed b. Hanbel. thk. Arnavût Şuayb - Adil Mürşit. Müessesü'r-Risâle, 2001.
- Ahmed, Halil b. Kitâbu'l-Ayn. thk. Mehdî el-Mahzûmî - İbrahim es-Sâmerâî. 8 Cilt. Beyrut: Müessesetü'l-A'lemî li'l-Matbû'ât, 1988.
- Ahmet Küçük. Kur'ân'da Toplumsal Sınanma. İstanbul: Beyan Yayınları, 2007.
- Bayram, Enver - Coşkun, Hasan. "Kur'ân Kıssaları Bağlamında Sosyal Değişim-Helâk Münasebeti". Tokat İlmîyat Dergisi 8/2 (2020), 473-495. <https://doi.org/10.5281/zenodo.4399131>
- Çelebi, İlyas. "Sünnetullâh". TDV İslâm Ansiklopedisi. C. 38. İstanbul, 2010.
- Çelik, Ahmet. "Birey ve Toplumun İslahı Açısından Kur'ân Kıssaları". Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 22 (30 Haziran 2005), 54-87.
- Çimen, Abdullah Emin. "Helâk, Devam Eden Bir Süreç Midir?" Usul İslâm Araştırmaları 4/4 (2005), 39-71.
- Ertuğrul, Resul. "Kur'ân'da Helâk Olan Kavimlerde Suç-Ceza Uyumu -I". Bayburt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 3/5 (2017). <https://dergipark.org.tr/tr/pub/bayburt-ilahiyat/372495>
- Güneş, Abdulkaki. "Kur'ân'da Sünnetullâh ve Toplumların Çöküş Nedenleri". Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi 5/4 (01 Ağustos 2005), 61-93.
- Hilâlî, Sâlim b. İd el-. el-İstiâb fî beyâni'l-esbâb. çev. İshak Doğan. 4 Cilt. İstanbul: Beka Yayıncılık, 2017.

- İbn Hacer el- Askâlânî, Ebû'l-Fadl Ahmed. Fethu'l-Bârî. nşr. Muhibbuddîn el-Hatîb. thk. Muhammed Fuad Abdalbaki - Muhibbuddin el-Hatib. 13 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 1959.
- İbn Kesir, Ebû'l-Fidâ İsmâîl. Tefsîru Kur'ânî'l-'azîm. thk. Seyyid Muhammed Mustafa - vd. 15 Cilt. Kahire: Müessesetü Kurtuba, 2000.
- İbn Kesir, Ebû'l-Fidâ İsmâîl. Tefsîrû'l-Kur'ânî'l-'azîm. thk. Muhammed Mustafa es-Seyyid. 15 Cilt. Kahire: Mektebetu Evlâdî's-Şeyhi li't-Turâsi, 2000.
- İbn Manzûr, Muhammed b. Mükerrerem. Lisânu'l-Arab. thk. Muhammed eş-Şâzelî vd. 6 Cilt. Kahire: Dâru'l-Maârif, ty.
- İsfehânî, Rağîb. Müfrâdet fî ğarîbi'l-Kur'ân. thk. Mustafa Bâz. 2 Cilt. Mektebetu Nizâr Mustafa el-Bâz, ts.
- Kahraman, Ömer Faruk. "Hûd". Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. C. 18. İstanbul: TDV Yayınları, 2018.
- Karağöz, İsmail (ed.). Dinî Kavramlar Sözlüğü. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı, 2002.
- Kayacan, Murat. Peygambere Karşı Tavırlar ve Sonuçları. İstanbul: Pınar Yayınları, 2013.
- Kırca, Celal. "Semûd". Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. C. 36. İstanbul: TDV Yayınları, 2009.
- Maden, Şükrü - Yiğitoğlu, Mustafa. "Kur'ân-ı Kerîm ve Eski Ahit Bağlamında Buzağıya Tapan İsrâiloğulları'na Ölüm Cezası Verilmesi Meselesi". Amasya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 11/11 (2018), 419-446.
- Mâtürîdî, Ebû Mansûr. Te'vilâtü'l-Kur'ân. ed. Y. Şevki Yavuz. çev. Fadıl Ayğan. 15 Cilt. İstanbul: Ensar, 2017.
- Okumuş, Ejder. Kur'ân'da Toplumsal Çöküş. İstanbul: İnsan Yayınları, 2007.
- Özdeş, Talip. İslâm'ın Evrenselliği. Ankara: Fecr Yayınları, 2008.
- Özsoy, Ömer. Sünnetullâh: Bir Kur'ân İfadesinin Kavramlaşması. Ankara: Fecr Yayınevi, 4. baskı.
- Öztürk, Mustafa. Kıssaların Dili. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 3. basım.
- Said, Cevdet. Bireysel ve Toplumsal Değişmenin Yasaları. İstanbul: İnsan Yayınları, 2015.
- Sancar, Cemalettin. Kıssa Kavramı ve Kur'ân'da Helâk Olan Kavimler. Konya: Tekin Kitabevi, 2016.
- Tâberî, Muhammed b. Cafer. Câmiû'l-beyân 'an te'vili âyi'l-Kur'ân. thk. Abdullah b. Abdülmuhsin Türkî. 26 Cilt. Kahire: Hicr li't-tibâa ve'n-neşr ve't-tevzî' ve'l-i'lân, 2001.
- Turgay, Nurettin. "Kur'ân Açısından Kentlerin Yıkılışı". Mukaddime 1/1 (2010), 101-124. <https://doi.org/10.19059/mukaddime.36206>
- Turşak, Musa. "Nedensellik İlkesi Bağlamında Sünnetullâhı Anlamak". Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 8/2 (31 Aralık 2019), 558-570.

Yıldırım, Duran Ali. "Kur'ân Kıssalarında Toplumların Helâkı ve Sebepleri Üzerine".
Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 36 (2020),
243-277. <https://doi.org/10.35209/ksuifd.797051>

Zemahşerî. Keşşâf. thk. Adil Ahmed Abdülmevcûd - Ali Muhammed Muavvaz. 6 Cilt.
Riyad: Mektebetü'l-Ubeykan, 1998.